

Душан Ј. МАРТИНОВИЋ*

ОБРАДА БИБЛИОЛОГИЈЕ НА СТРАНИЦАМА ”ЗАПИСА” - ”ИСТОРИЈСКИХ ЗАПИСА”

Приликом шездесетогодишњице *Записа - Историјских записа* указали смо на запостављеност економске историје и унеколико културне историје Црне Горе у овом најстаријем црногорском живом часопису, као и на доминантност садржаја политичке историје.¹

Овом приликом – поводом осамдесетогодишњице познатог црногорског гласила, говорићемо о обради библиологије (науке о књизи) у овом часопису.

У номенклатури наука **библиологија (грч.)** све више се помиње као научна дисциплина. Заправо, библиологија или наука о књизи и код нас у Црној Гори све више добија на значају. У њен састав улазе неколико научних дисциплина:

- *Штампарство,*
- *Књижарство,*
- *Библиотекарство и*
- *Биографија - библиографија.*

О историји штампарства и историји библиографије у *Записима - Историјским записима* има доста драгоцених садржаја, док о књижарству није публикован ниједан чланак, ниједан озбиљнији текст. Такође и о библиотекарству има свега један валидни прилог. На први поглед такво стање изненађује. Може се рећи да је оно последица стања неразвијености ових научних дисциплина у Црној Гори, боље рећи дефицитарности научних кадрова из области културне историје уопште.

У *Науци о књизи у Црној Гори*, коју је објелоданио подгорички ЦИД 2006. године, подрбно смо анализирали све четири дисциплине,

* Аутор је ванредни члан ЦАНУ.

¹ Др Душан Ј. Мартиновић: *Нека питања изучавања економске историје и њена обрада у Записима-Историјским записима.* -Историјски записи, 1980, св. 4, стр. 85. 101.

с тим што смо констатовали да је о књижаству мало писано. Ова грана библиологије у Црној Гори нема традицију, иако је књижаство од давнина развијено. Није, међутим, писано о књижаству: нема ниједне темељите студије, ниједног сериознијег чланка. Из тих разлога, разумије се, тешко је било реконструисати историјат књижаства у нас. Па, ипак, пошло нам је за руком да дамо доста података о књижарама и књижарима по градовима...

На ову нашу књигу у *Историјским записима* објавио је опсежну рецензију проф. др Радивоје К. Шуковић.²

І ШТАМАРСТВО

О штампарству је на страницама *Записа-Историјских записа* објављено неколико научних студија и чланака из пера познатих црногорских научника. Тако је, на примјер, Ристо Јаковов Драгићевић објавио један краћи прилог и једну опсежнију студију о Црнојевића штампарији, др Нико Симов Мартиновић о Штампарији Франћеска Андреоле у Котору (1797- 1802), а писац ових редака о Божидару Вуковићу –Подгоричанину. Значајне фрагменте о Црнојевића (ободској) штампарији и штампарији Божидара Вуковића-Подгоричанина дали су Ђорђе Спасојев Радојичић,³ др Лазар Томановић⁴ и др Божидар Шекуларац.⁵

Ристо Ј. Драгићевић у *Историјским записима* број 2/1953. године објавио је краћи прилог ”Црнојевића штампарија и Двор на Цетињу средином 17. вијека”, позивајући се на ”Историју народа Југославије”, објављену 1953. године, и нарочито подсећајући на драгоціене податке које је др Јован Радонић обзнанио у свом важном историјском дјелу ”Римска курија и јужнословенске земље од 16. до 19. века” (Београд: САН, 1950). Драгићевић, наиме, скреће пажњу на извјештаје Трогиранина Франа Леонардија, мисионара Конгрегације за пропаганду вјере, који је четири пута долазио на Цетиње у циљу унијаћења Црногораца,

² Проф. др Радивоје Шуковић: *Душан Мартиновић, Наука о књизи у Црној Гори, Подгорица 2006, стр. 645.* -Историјски записи, 2006, стр. 411-418.

³ Ђорђе Сп. Радојичић: *Белешке о штампаријама у Црној Гори у XV и XVI веку.* -Историјски записи, 1948, бр. 1/2, стр. 1-8; исти: *Пахомије” от Црнје Гори от Реке”.* -Историјски записи, 1954, бр. 1, стр. 225-227; исти: *Слова са Обода.* -Историјски записи 1950, бр. 1/3, стр. 23-27; исти: *О тобожњем новом зборнику Вићенца Вуковића.* -Записи, 1940, бр. 1, стр. 5 7-58.

⁴ Лазо Томановић: *Још о ободској штампарији.* -Записи, 1932, бр. 1, стр. 46-47. О династији Црнојевића и ободској штампарији.

⁵ Др Божидар Шекуларац: *Везе између Црнојевића штампарије и Вуковића штампарије.* -Историјски записи, 1986, бр. 1/2, стр. 117-122; исти: *Симпозијум о животу и дјелатности Божидара Вуковића-Подгоричанина.* -Историјски записи, 1983, бр. 1/2, стр. 204-205.

и забиљежио прегршт података о штампарији у Цетињском манастиру.⁶ Драгићевић је из извјештаја Леонардија навео нека карактеристична мјеста, која ћемо цитирати: ”у Цетињском манастиру, сједишту епископа,” налази се велика штампарија са ћириловским словима. Р. Драгићевић наводи још неке цитате из ”Историје народа Југославије” који се односе на канцеларију Ивана Црнојевића на Цетињу и из *Историје Симе Милутиновића-Сарајлије*, као и на извјештај папског емисара Ивана Паскуалија од 5. августа 1646 (*Римска курија...* 297).

Драгићевићева студија: *Црногорске штампарије (1493-1918)* објављена је 1956. у двоброју ИЗ (1/2) на четрдесетак страница. Овај вриједни историчар је минциозно и акрибично писао о црногорским штампаријама, почев од најстарије Црнојевића штампарије, штампарије Божицара Вуковића-Подгоричанина и сина му Вићенца Вуковића у Млечима, Његошеве штампарије, штампарије Цетињске читаонице, приватне штампарије Антона Рајнвајна на Цетињу, акционарских штампарија у Никшићу и Подгорици (Акционарска штампарија ”Војвода Божицар Вуковић”). Пред Р. Драгићевићем је било неколико отворених питања која он није био у стању да разријешити: *Ко је основао штампарију* (Иван или Ђурђе); *гдје је почела рад Црнојевића штампарија* (у Венецији, на Ободу или Цетињу), *гдје је ”печатан” првјенац –Октоих првогласник; шта је било са судбином Штампарије послје одласка Ђурђа Црнојевића у Венецију*. Проучио је Р. Драгићевић све значајније оновремене ауторитете и дјелимично наводио њихова мишљења о круцијалним питањима везаним за рад Црнојевића штампарије. Наводио је мишљења: Павела Јозефа Шафарика, Ватрослава Јагића, Љубомира Стојановића, Петра Првог Петровића-Његоша, Вука Ст. Караџића, Симе Милутиновића-Сарајлије, Ђорђа Сп. Радојичића, Павела Аполоновича Ровинског, Стојана Новаковића, Антуна Барца, Карла Хопфа, Душана Д. Вуксана, Јована Томића, Илариона Руварца, Анђеја Кухарског, др Јована Радонића, Ивана Каратајева, Ивана Кукуљевића-Сакцинског, Душана Д. Вуксана, Јована Томића и др. , али није имао претензије, нити је могао поуздано и научно критички ријешити набројана питања, која су дуго остала у науци спорна. Тек у најновије вријеме – поводом ПОЛА МИЛЕНИЈУМА ШТАМПАЊА *О к т о и х а п р в о г л а с н и к а*, наука је дала одговор на већину постављених питања.

Проф. др Радивоје Шуковић знатну је пажњу у својим истраживањима обраћао на улогу Павела Аполоновича Ровинског у проучавању Црнојевића (ободске) штампарије. У броју 3-4 за 2001. годину дао је критички пресјек на резултате истраживања Чеха Јозефа Карасека, Ва-

⁶ Уп. : Р. Ј. Драгићевић: *Црнојевића штампарија и Двор на Цетињу средином 17. вијека*. -Историјски записи, Цетиње 1954, св. 2, стр. 532-534.

трослава Јагића, Илариона Руварца и др.⁷ Ровински је, међутим, и сам много гријешо када је ријеч о локацији Црнојевића штампарије. Он се налази међу ауторима који су тврдили да је она радила на Ободу, тј. да је започела рад на Ободу, а наставила на Цетињу.

Академик Нико С. Мартиновић први је дао цјеловиту студију о штампарији Франћеска Андреоле. Иако је град Котор дао значајне пионире европском штампарству у 15. и 16. вијеку (Андрија Палташић-Которанин, Јероним Загуровић-Которанин и др.), све до краја 18. вијека није имао властиту штампарију. Академик Мартиновић је утврдио да је овај млетачки штампар радио у Венецији као повлашћени државни штампар од 1791. до средине 1798. године, када је тражио дозволу од аустријских власти за рад штампарије у Котору. Андреолијева штампарија почела је са радом 14. јуна те године. Андреола је радио као краљевски штампар. Његова штампарија посједовала је поред латиничких слова и црквена ћириличка. Штампала је књиге и други библиотечки материјал на оба писма. На основу проучавања књигохранилишта преваходно у Боки, Мартиновић је библиографски евидентирао 13 издања, поглавито службених докумената (правних прописа, закона, уредаба) и навео их. Међу четири религиозне публикације забиљежио је и једно ћирилично издање: *Жртва Аврамова и сабесједованије грешника с Богоматерју* (грчки превод Викентија Ракића). Мартиновић је на темељу својих истраживања, дошао до ових закључака:

- прво, Ф. Андреола је као штампар и издавач радио пет деценија (1791-1841) у Венецији и Котору;

- друго, прва фаза његове штампарско-издавачке дјелатности везана је за Венецију, гдје је у периоду 1791-1798. године радио као повлашћени државни (млетачки) штампар;

- треће, од средине 1798. до средине 1802. године радио је у Котору такође као повлашћени аустријски типограф;

- четврто, од 1806. до 1815. радио је у Сант Анђелу као штампар Италијанске ратне морнарице, а од 1815. до 1841. као повлашћени државни штампар.

Штампао је на италијанском и латинском у Венецији, а у Котору на италијанском и српскохрватском језику – латиницом и ћирилицом.

У дане великог јубилеја – пола миленијума *Октоиха првогласника*, прве штампане књиге код Јужних Словена, Историјски записи су објавили двије опсежне студије и неколико критичких приказа на објављене књиге из ове тематике. Академик Драгутин-Драго Лековић је писао о Црнојевића штампарији као грандиозној вертикали црногорске

⁷ Уп. др Радивоје Шуковић: *Учешиће Павла Аполоновича Ровинског у расправама о Црнојевића штампарији*. -Историјски записи, 2001, бр. 3/4, стр. 139-146.

духовности,⁸ а академик Сима Ћирковић о ћирилском штампарству и култури балканских Словена.⁹ Марија Мартиновић је дала осврт на књигу Е. Љ. Немировски: *Октоих првогласник Ђурђа Црнојевића*,¹⁰ а Лаза Чурчић¹¹ и мр Димитрије Л. Машановић¹² приказали су двије књиге др Душана Мартиновић из ове проблематике.

О Божидару Вуковићу-Подгоричанину између легенде и историје¹³ објавили смо подужу расправу у броју 1/2 за 2002. годину. Истакли смо да о овом знаменитом црногорском и јужнословенском штампару-просветитељу постоји релевантна научна литература. Његова штампарско-издавачка продукција, личност и дјелатност, расвијетљени су послјије Другог свјетског рата. Наведени су научни симпозијуми, истраживачки пројекти и монографије о њему. Аутор није пропустио ни писање о Вуковићу које спада у домен легенде. Истакли смо мишљење да је био логотет на двору Ивана Црнојевића на Цетињу прије него што је са Ђурђем Црнојевићем и његовом свитом пошао у егзил и у Венецији продужио традицију Црнојевића типографије. Био је то, несумњиво, онај ”Божидар Грк”. Истакли смо заблуде о првобитном раду штампарије Божидара Вуковића у његовом родном мјесту Подгорици, како је својевремено писао Саво Вулетић. Такође смо подвргли критици писање Тома Н. Кажића да је у Љешанској нахији постојала штампарија звана Мркшина. Није сувишно овдје навести и да је хрватски проф. Стјепан Антољак тврдио у једном свом чланку да је у 16. стољећу радила штампарија у Острогу код Никшића, учинивши фаталан превид, замјенивши црногорски Острог са украјинским у којему је штампана позната острошка Библија. Ову бесмислицу објавили су *Историјски записи*,¹⁴ а професор Ристо Ј. Драгићевић¹⁵ демантовао хрватског научника, између осталог, објавивши фрагмент мапе Украјине са Острогом,

⁸ Драго Лековић: *Ободско-цетињска штампарија – грандиозна вертикала црногорске духовности*. -Историјски записи, 1994, бр. 1-2, стр. 141-155.

⁹ Сима Ћирковић: *Ћирилско штампарство и култура балканских Словена*. -Историјски записи, бр. 1/2, 1994, стр. 135-140.

¹⁰ Марија Мартиновић: *Е. Љ. Немировски, Октоих првогласник Ђурђа Црнојевића*. -Историјски записи, 1988, бр. 1/2, стр. 259-261.

¹¹ Лазо Чурчић: *Преглед црногорског штампарства од 1493. године. Др Душан Мартиновић: Црна Гора у Гутенберговој галаксији*. -Историјски записи, 1995, бр. 4, стр. 237-242.

¹² Димитрије Л. Машановић: *Др Душан Ј. Мартиновић, Луча тамо обузета – библиолошки есеји*. -Историјски записи, бр. 1/1996, стр. 179-186.

¹³ Академик Душан Ј. Мартиновић: *Божидар Вуковић-Подгоричанин између легенде и историје*. -Историјски записи, 2002, бр. 1/2, стр. 57-68.

¹⁴ С. Антољак: *Да ли је у Острогу постојала штампарија 1581. године?*- Историјски записи, Титоград, 1976, бр. 1, стр. 63-66.

¹⁵ Р. Ј. Драгићевић: *Острошка штампарија*. -Стварање, Титоград, 1977, св. 1, стр. 129-134.

како би и визуелно дочарао о којем је Острогу ријеч и колики је промашај поменутог научника.

Посебно је наша пажња фокусирана на оснивање и дјелатност Божидарове типографије у Венецији, на висока признања и титуле које је он добијао за свој штампарски рад, на углед који је стицао у Млецима, иако у великој конкуренцији. Навели смо девет палеотипних издања овог штампара, према најновијим проучавањима Е. Љ. Немировског. Нијесмо, дакако, заборавили ни његово меценатство и донаторство, његов свеколики значај за црногорску књижевност и културу. У ћириличком штампарству 16. стољећа заорао је дубоку бразду. Његов наследник Вићенцо Вуковић и сљедбеници (Стефан Мариновић, Јаков од Камене Реке, Јаков Крајков и др.) су се увелико наслањали на његове књиге и књижевно наслеђе, прештампавали их. Због књига трајне вриједности које нам је оставио у наслеђе и због њиховог утицаја на словенско штампарско умијеће (Украјина, Русија, Бјелорусија) и не само словенско (Румунија, Грчка), Божидар Подгоричанин, први и потоњи војвода у штампарству, заузео је високо мјесто у културној ризници човјечанства.

О штампарији Божидара Вуковића Подгоричанина и његовом истоимењаку Божидару Горажданину на њемачком језику објавио је Евгеније Љвович Немировски два тома и ми смо их представили научној јавности у ”Историјским записима” - у двобројевима за 2001¹⁶, 2002.¹⁷ и 2005. годину¹⁸.

II КЊИЖАРСТВО

Као што смо већ потенцирали, о књижарству у *Записима - Историјским записима*, колико нам је познато, није писано.

Више пута смо пледирали за изучавање књижарства у Црној Гори с обзиром на протеклих пола миленијума штампарско-издавачке дјелатности црногорског штампарства (у Црној Гори и Венецији).¹⁹ На нашу

¹⁶ Dušan J. Martinović: *Ervgenij L. Nemirovski, Gesamtkatalog der früdfrucke in kyrillische schrift, Band IV, die Druckerei von Božidar Gorždanin in Goražde und Venedig, Die erste DruckereiBožidar Vuković in Venedig. Verlag Valentin Koerner. Baden Baden, 2001, 481 str.* -Историјски записи, 2002, бр. 3-4 стр. 239-250.

¹⁷ Dušan J. Martinović: *Ervgenij L. Nemirovski, Gesamtkatalog der früdfrucke in kyrillische schrift, Band IV, die Druckerei von Božidar Gorždanin in Goražde und Venedig, Die erste DruckereiBožidar Vuković in Venedig. Verlag Valentin Koerner. Baden Baden, 2001, 481 str.* -Историјски записи, 2002, бр. 3-4, стр. 239-250.

¹⁸ Dušan J. Martinović: *Ervgenij L. Nemirovskij, Gesamtkatalog der früdfrucke in kyrillischer schrift, Band VI, die zweite Druckerei von Božidar Vuković in Venedig, Verlag Valentin KoernerBaden-Baden 2003, 514 Seiten.* - Историјски записи, 2005, бр. 1-4, стр. 333-336.

¹⁹ Д. Ј. Маргинвић: *Стање библиолошке науке у Црној Гори.* -Актуелни проблеми

иницијативу Црногорска академија наука и умјетности прихватила је 2005. пројекат о књижаству који смо завршили 2006. године и рукопис предали на рецензирање, након чега је концем 2007. године ушао у штампу.

III БИБЛИОТЕКАРСТВО

И о библиотекарству је мало писано. Изузимајући наш чланак о Улцињској читаоници нема ниједног озбиљнијег текста из те дисциплине. Улцињска читаоница је почела рад почетком 1884. године. О њеној активности биљеже црногорске новине *Глас Црногорца*, *Оногошт* и *Цетињски вјесник*. До нашег чланка погрешно је датирана година њеног постанка. Наиме, узимана је за годину постанка 1881 (др Ђоко Пејовић, др Нико С. Мартиновић). Ми смо, међутим, поуздано датирали њен постанак на почетак 1884. гдине.²⁰ У својој докторској дисертацији Василије Јововић ”Црногорско библиотекарство до 1941. године” (Цетиње, Централна народна библиотека, 1999, 306 стр.) наводи годину 1884. као годину настанка Улцињске библиотеке, али не и извор одакле је преузео тај податак. Једини поуздани извор могао је наћи у нашем чланку о Улцињској читаоници. (Такво и слично плагијаторство је, на жалост, све чешћа појава код нас.)

IV БИОГРАФИКА ОДНОСНО БИБЛИОГРАФИЈА

Када је ријеч о читуљама (in memoriam) у *Записима-Историјским записима* треба рећи да је то врло актуелна рубрика. Подаци саопштени у њима представљају значајан прилог биографики (биографијама) и персоналним библиографијама значајних личности Црне Горе. Биљезени су подаци о научницима, књижевницима, државницима, политичарима и они нам данас олакшавају реконструкцију њихових биобиографских портрета. Без намјере да овдје правимо библиографију некролога, поменућемо и презентирати само неколико њих, познатијих. Тако на примјер, представљан је живот и дјелатност Јована Цвијића, великог српског географа свјетског гласа, и његово истраживање црногорских предјела.²¹ Поводом смрти др Милана Прелога писао је проф.

и перспективе научноистраживачког рада у Црној Гори.-Радови са научног скупа, Подгорица 27. април 2004. -ЦАНУ-Универзитет Црне Горе, књ. 68, 2004, стр. 127-133.

²⁰ Уп. Др Душан Ј. Мартиновић: *Оснивање читаонице и развој библиотеке у Улцињу(1884-1984)*. -Историјски записи, 1985, бр. 1, стр. 71-85.

²¹ Андрија Јовићевић: *Јован Цвијић – велики учитељ*. -Записи, 1927, бр. 1, стр. 12-16; др Јован Бојовић: *Јован Цвијић и Дурмитор*. -Историјски записи 1985, бр. 3/4, стр. 214-216.

Никола Банашевић,²² о животу и раду Димитрија Милаковића – проф. Саво Вукмановић,²³ о Живку Драговићу и Миливоју Башићу – Милан Вукићевић²⁴, Душан Д. Вуксан писао је читуље Душана С. Ђукића,²⁵ Владимира Мажуранића,²⁶ Љубомира Стојановића,²⁷ Радмиле Петровић-Радојичић²⁸, Ристо Драгићевић писао је о смрти Андрије Јовићевића²⁹, Павла Поповића,³⁰ проф. Петра М. Мартиновића,³¹ престолонаследника Данила Петровића-Његоша,³² чешког председника Томаша Масарика³³, а о смрти Лазара Томова Перовића – Михаило Вукчевић.³⁴ Игњатије-Игњо Злоковић дао је неколико занимљивих некролога о доктору Илији Синдику,³⁵ капетану Динку Франетовићу³⁶ и о Петру Шеровићу³⁷. Илија Зорић написао је више некролога: о Бори Станковићу,³⁸ Вељку Милићевићу,³⁹ Лазу Ђуровом Поповићу,⁴⁰ војводи Божу Петровићу⁴¹ и војводи Ђуру Петровићу.⁴² Др Ђоко Пејовић писао је о личности и дјелу Павела Аполоновича Ровинског⁴³ и поводом смрти академика Ника С. Мартиновића.⁴⁴ Библиографија радова Ђорђија-Ђока Д. Пејовића публикована је у *Историјским записима* поводом шездесетогодишњице рођења (бр. 3/4, 1974, стр. 205-211). Ристо Ковијанић пише поводом смрти Јосипа Холечека,⁴⁵ о животу и раду Димитрија Руварца⁴⁶

²² Никола Банашевић: *Др Милан Прелог*. -Записи, 1932, бр. 2, стр. 127-128.

²³ Саво Вукмановић: *Димитрије Милаковић*. -Историјски записи, 1980, бр. 3, стр. 99-109.

²⁴ Милан Вукићевић: *Миливоје Башић; Живко Драговић*. -Записи, 1927, бр. 1, стр. 63-64; 1928 бр. 3, стр. 190-191.

²⁵ *Записи*, 1927, бр. 4, стр. 254-256.

²⁶ *Записи*, 1928, бр. 3, стр. 191.

²⁷ *Записи* 1930, бр. 1, стр. 63-64.

²⁸ *Записи*, 1932, бр. 2, стр. 119.

²⁹ *Записи*, 1939, бр. 3, стр. 190.

³⁰ *Записи*, 1939, бр. 1, стр. 61-63.

³¹ *Записи* 1940, бр. 3, стр. 189.

³² *Записи*, 1939 бр. 5, стр. 317-318.

³³ *Записи* 1937, бр. 5, стр. 317-318.

³⁴ *Записи* 1928, бр. 3, стр. 192.

³⁵ *Историјски записи* 1958, бр. 1/2, стр. 442-445.

³⁶ *Историјски записи*, 1965, бр. 4, стр. 710-712.

³⁷ *Историјски записи* 1968, бр. 2, стр. 327-330.

³⁸ *Записи* 1927, бр. 5, стр. 318-320.

³⁹ *Записи* 1929, бр. 6, стр. 383-384.

⁴⁰ *Записи* 1928, бр. 1/2, стр. 128.

⁴¹ *Записи* 1928, бр. 2, стр. 1237-128.

⁴² *Записи* 1929, бр. 3, стр. 192.

⁴³ Др Ђоко Пејовић: *О личности и дјелу П. А. Ровинског 1831-1916*. -Историјски записи, 1967, бр. 1, стр. 145-170.

⁴⁴ Ђ. Д. Пејовић: *Др Нико С. Мартиновић (1914-1975)*. -Историјски записи, 1975, бр. 3/4, стр. 397-399.

⁴⁵ *Записи* 1929, бр. 4, стр. 254-256.

⁴⁶ *Записи* 1932, бр. 1, стр. 37-42.

и низ других драгоцених података за персоналне библиографије. Др Ђоко Пејовић писао је о животу и раду Риста Драгићевића, док је Пејовићеву смрт забиљежио др Новица Ракочевић.⁴⁷ Саопштено је и доста корисних података о погибији књаза Данила, цртца из живота војводе Маша Врбице, о Његошевом учитељу француског језика (Антиду Жому и његовој жени Франциски), о Његошевом лекару из Котора (Петру Маринковићу), о Јану Вацлику. Треба споменути и ове личности: књаза Данила, војводу Гавра Вуковића, др Лаза Томановића, Ива Војновића, Јована С. Ивовића, Јована Томића, Марка Драговића, Божа Ћ. Михаиловића, Љуба Анђелића, Гргу Новака, Виктора Новака, Николу Радојчића, др Бранка Петрановића, др Гаврила Дожића, Рифата Бурџовића Трша, Радоја Дакића Брка, др Пера Шоћа, бригадира Блажа Бошковића, Јосипа Ђелчића, Марка Цвјетковића, Вукицу Митровић-Шуњу итд.

Немамо претензије да овдје набрајамо све некрологе⁴⁸ - представили смо их, углавном, селективно. Треба напоменути да је и писац ових редова објавио неколико исцрпнијих биобиблиографских портрета: о Душану Д. Вуксану,⁴⁹ о генералу Блажу Врбици и генеалогии његушких Врбица,⁵⁰ о генералу Василију Ивановом Шпадијеру (бр. 3/1997), о Богдану Мемедовићу Дробњаку,⁵¹ о Игњатију-Игњу Злоковићу.⁵²

И у *Историјским записима* објављено је доста некролога, које ћемо таксативно набројати, стављајући у заграду број часописа и годиште: др Никола Шкерковић (бр. 3-4/ 1972), Љубомир Полексић (1973), генерал Саво Оровић (бр. 3-4/1973), (бр. 1-2/1973), Вуксан Минић (бр. 2/1979), Велимир Терзић (бр. 3-4/1983), академик Ђорђевић-Ђоко Пејовић (бр. 3-4/1983), проф. др Жарко Шћепановић (бр. 4/1995), Ристо Ј. Драгићевић (бр. 1/1987), проф. др Видо Латковић (бр. 1/1987), академик Нико С. Мартиновић (бр. 1/1987), др Радосав Меденица (бр. 1-2/1988), др Ејуп Мушовић (бр. 4/1995), проф. др Јован Бојовић (бр. 1/1996), др Милош Мишо Хамовић (бр. 2/1997), др Љубомир Дурковић-Јакшић (бр. 2/1997), др Новица Ракочевић (бр. 1-2/1988), проф. др Бранко Петрановић (бр. 1-2/ 1994), Војислав Вулековић-Бољевић (бр. 1-2/1998), др Ђуро Вујовић (бр. 3-4/1998), мр Димитрије Л. Машановић (бр. 3-4/1998),

⁴⁷ Историјски записи, 1983, бр. 3/4, стр. 211-213.

⁴⁸ Историјски записи, 1981, бр. 1, стр. 179-182.

⁴⁹ Др Душан Ј. Мартиновић: *Душан Д. Вуксан (1881-1944) и његово стваралаштво*. -Историјски записи, 1987, бр. 1, стр. 199-211.

⁵⁰ Др Душан Ј. Мартиновић: *Генерал Блажо Врбица и његов ратни дневник*. -Историјски записи, 1998, бр. бр. 1/2, стр. 157-180.

⁵¹ Др Душан Ј. Мартиновић: *Богдан Мемедовић Дробњак (1849-1892)*. -Историјски записи, 1996, бр. 4, стр. 113-130.

⁵² Др Душан Ј. Мартиновић: *Допринос Игњатија Злоковића (1897-1997) историографији о Црној Гори*. -Историјски записи, 1999, бр. 1/2, стр. 252-277.

Јагош Јовановић (бр. 1-2/1999), академик Божица М. Ивановић (бр. 3-4/2002), проф. др Мирко Барјактаревић (број 1-4/2006), проф. др Радоман Јовановић (бр. 1-4/2006).

Уз то, и у контексту појединих расправа и чланка наведено је мноштво драгоцених биографских података, које ће пажљиви корисници знати користити и искористити ревносно цитирајући ауторе.

Поред наведеног из библиологије, можемо навести да је у поменим часописима писано и о уникатним манускриптима и раритетним штампаним књигама, и то: о Љетопису попа Дукљанина,⁵³ Црнојевића инкунабулама, о венецијанским палеотипним књигама - србуљама цетињског манастира,⁵⁴ о хрватским инкунабулама,⁵⁵ о пергаментним књигама Божицара Вуковића.⁵⁶ Ради се о краћим приказима и прегледима, што, разумије се, спада у домен библиолошке науке.

Писац ових редака писао је и о јединственој забрани књига у Црној Гори, што раније није било у науци познато.⁵⁷ Није на одмет спомнути ни његов приказ на капитални рад М. Миловића ”Библиографије о Паитровићима”.⁵⁸

Ето, то би били главнији радови из библиологије обзнањени у *Записима-Историјским записима*. Неколико библиографских јединица смо свјесно заобишли, јер оне, по нашем мишљењу, имају само ефемерни научни значај.

*

У ЗАКЉУЧКУ ваља нам рећи да је библиологија солидно заступљена у *Записима-Историјским записима*. Боље рећи солидно су заступљене дисциплине штампарства и биографике, незнатно библи-

⁵³ Душан Д. Вуксан: *Др Фердо Шишић*. -Записи, 1928, св. 1/2, стр. 103-104; Ђ. Д. Пејовић: *Љетопис попа Дукљанина. Увод, превод и коментар др Славка Мијушковића*. - Историјски записи, 1968, св. 4, стр. 671-672.

⁵⁴ Влаховић В.: *Још један Октоих из Штампарије Црнојевића*. -Записи, 1940, бр. 4, стр. 252; Душан Д. Вуксан: *Историја србуља манастира цетињског*. -Записи, 1939, св. 2, стр. 93-100; Ристо Ј. Драгићевић: *Ђорђе Сп. Радојичић, Четворојеванђеље из 1552. године*. -Записи 1941, бр. 2, стр.128; Ђ. Сп. Радојичић: *Две наше библиографске реткости*. -Историјски записи 1952, св. 1/3, стр. 1-10. *Октоих петогласник* из Црнојевића типографије и *Служабник*, који се налазе у Дечанима.

⁵⁵ Нико С. Мартиновић: *Јосип Бадалић, Инкунабуле у Хрватској*. -Историјски записи, 1954, св. 2, стр. 653-656.

⁵⁶ Ђорђе Сп. Радојичић: *Књиге на пергаменту из штампарије Божицара Вуковића*. -Историјски записи, 1950, св. 7/9, стр. 354-356.

⁵⁷ Уп. Душан Ј. Мартиновић: *Трагом забрањених књига у Црној Гори(Племе Кучи у народној причи и пјесми М. Миљанова и Његошев Горски вијенац)*. -Историјски записи, 2001, бр. 1/2, стр. 191-198.

⁵⁸ Милорад Т. Миловић: *Библиографија о Паитровићима*. -Петровац на мору, Свети Стефан, 2001, 820 стр. - Историјски записи, 2001, св. 1/2, стр. 313-316.

отекарство и књижаство. Заправо, књижаство уопште није заступљено.

Ако пођемо од тога да библиологија чини гро садржаја културне историје, онда можемо закључити да је, ипак, она (културна историја) на страницама *Записа-Историјских записа* прилично заступљена – није запостављена, како смо некада мислили па и писали поводом шездесетогодишњице овог часописа.